כיתות ה'-ו' | הלכה · חמ"ד | שיעור 1 מתוך 3 | 45 דק' | ויקרא יא, ג; יא, ט; שולחן ערוך יו"ד עט, א; פג, א

"מפרסת פרסה ומעלת גרה": סימני בהמה ודגים

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יכירו את שני סימני הבהמה הטהורה ואת שני סימני הדג הטהור מהתורה.
- התלמידים יסבירו לפי שולחן ערוך מה הם "סנפיר" ו"קשקשת".
- התלמידים ימיינו בעלי חיים מוכרים לפי הסימנים.

❓ השאלה הגדולה של היחידה

מה הופך מאכל ל"כשר", ולמה זה חשוב?

בכל שיעור כותבים על הלוח "כלל" אחד ומקורו. בסוף היחידה יש לכיתה "מפת כשרות" עם שלושה כללים.

🧪 פתיחה

חידון תמונות: פרה, סוס, כבשה, גמל, חזיר, סלמון, שרימפס, טונה. לכל תמונה התלמידים מנחשים: "כשר" או "לא כשר", ומסבירים איך ניחשו. רושמים את ההשערות על הלוח ובודקים בסוף השיעור.

📖 הסבר למורה

בתורה (ויקרא יא, ג): "כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְּהֵמָה, אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ". כלומר שני סימנים: פרסה סדוקה (מחולקת לשניים) והעלאת גרה (לעיסה חוזרת של המזון). בשולחן ערוך (יו"ד עט, א) כתוב: "סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם שני סימנים מעלת גרה ופרסותי' סדוקו'".

בדגים (ויקרא יא, ט): "כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת". לפי שולחן ערוך (יו"ד פג, א), סנפיר "הוא ששט בו", וקשקשת "הן הקליפות הקבועות בו". הרמ"א מוסיף שהכוונה לקשקשים שאפשר לקלף ביד או בכלי.

בתורה עצמה מופיעים גם בעלי חיים שיש להם רק סימן אחד (גמל, שפן, ארנבת וחזיר, ויקרא יא, ד-ז). לכיתות ה'-ו' מספיק להכיר את הכלל ושתי דוגמאות. בעופות אין סימנים ברורים כאלה, ונוהגים לאכול רק עופות שיש עליהם מסורת; זה לא נלמד כאן.

זרמים: נכתב לחמ"ד. בממלכתי אפשר להשתמש בשיעור 1 (סימני בהמה ודגים בתורה) כהיכרות עם התורה ועם מסורת ישראל, ולהשמיט את פרטי ההלכה.

⚖️ **שימו לב:** הדינים בשיעור מוצגים "לפי" המקור שצוין לידם (קיצור שולחן ערוך, שולחן ערוך, רמב"ם). כל קהילה נוהגת לפי פסיקת הרב שלה ולפי מנהג המשפחה, ובשאלה מעשית שואלים את הרב. כדאי לומר זאת לתלמידים במפורש.

📜 המקור (מתוך ספריא, נוסח תורת אמת / מכון ממרא)

ויקרא יא, ג

(ג) כֹּל מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת, מַעֲלַת גֵּרָה, בַּבְּהֵמָה--אֹתָהּ, תֹּאכֵלוּ.

ויקרא יא, ט

(ט) אֶת-זֶה, תֹּאכְלוּ, מִכֹּל, אֲשֶׁר בַּמָּיִם: כֹּל אֲשֶׁר-לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם, בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים--אֹתָם תֹּאכֵלוּ.

שולחן ערוך, יורה דעה, סימן עט, סעיף א (תחילתו)

סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם שני סימנים מעלת גרה ופרסותי' סדוקו'

שולחן ערוך, יורה דעה, סימן פג, סעיף א, והגהת הרמ"א

סימני דגים מפורשים בתורה כל שיש לו סנפיר וקשקשת טהור וסנפיר הוא ששט בו וקשקשת הן הקליפות הקבועות בו: הגה ודוקא שהם נקלפים ביד או בכלי אבל אם אי אפשר לקלפן מעור הדג לא מקרי קשקשת

⚖️ כתוב במקור / הסבר

בטור הימני מה שכתוב במקור עצמו. בטור השמאלי הסבר או פירוש, ובו כתוב של מי הוא. ההסבר עוזר להבין, אבל הוא לא חלק מהמקור.

📜 כתוב במקור	🔍 הסבר (ושל מי הוא)
"מַפְרֶסֶת פַּרְסָה, וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת" (ויקרא)	הפרסה מחולקת לשני חלקים, כמו אצל פרה וכבשה.
"מַעֲלַת גֵּרָה" (ויקרא)	הבהמה מעלה את המזון מהקיבה ולועסת אותו שוב.
"וקשקשת הן הקליפות הקבועות בו" (שולחן ערוך)	הרמ"א: קשקשים שאפשר לקלף. קשקשים שאי אפשר להוריד מהעור לא נחשבים.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דקות)

חומרים: תמונות בעלי חיים, חומשים, דף העבודה

1. פתיחה: חידון התמונות וההשערות (7 דקות)
2. קריאת הפסוקים מויקרא יא ומציאת שני הסימנים לבהמה ושניים לדג (10 דקות)
3. קריאת שולחן ערוך: מה זה סנפיר ומה זה קשקשת (8 דקות)
4. דף העבודה בזוגות: מיון בעלי חיים לפי הסימנים (13 דקות)
5. בודקים את ההשערות מהפתיחה. כותבים את "כלל 1" על הלוח (7 דקות)

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה כתוב?)

1. מה שני הסימנים של בהמה טהורה?
2. מה שני הסימנים של דג טהור?

פרשנות (מה זה אומר?)

1. לפי שולחן ערוך, מה ההבדל בין סנפיר לקשקשת?
2. למה, לדעתכם, התורה נותנת סימנים ולא רשימה של כל בעלי החיים?

הערכה (מה דעתי?)

1. האם יש בחיים שלכם "כללים" שעוזרים לכם לבחור? תנו דוגמה.

🏁 סיכום השיעור

כותבים על הלוח "כלל 1: בהמה = פרסה סדוקה + מעלה גרה; דג = סנפיר + קשקשת (ויקרא יא)". התלמידים מעתיקים למחברת.

🎟️ כרטיס יציאה (2 דקות)

בסוף השיעור כל תלמיד כותב על פתק:

1. כתבו בעל חיים אחד שיש לו את שני הסימנים.
2. כתבו מה זה "קשקשת" לפי שולחן ערוך.

💡 הערות למורה

אם עולה שאלה על דג מסוים: יש דגים שהקשקשים שלהם שנויים במחלוקת. אין צורך להכריע בכיתה; "יש לבדוק עם הרב ועם תעודת הכשרות".

📝 בדף העבודה

טבלת סימנים, מיון בעלי חיים, שאלה על דברי שולחן ערוך והרמ"א, ו★ שאלת אתגר. מחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- ויקרא פרק יא (מכון ממרא)
- שולחן ערוך יו"ד עט, א (ספריא)
- שולחן ערוך יו"ד פג, א (ספריא)

מחוון: סימני בהמה ודגים

1. בהמה: מפרסת פרסה (ושוסעת שסע) · מעלת גרה. דג: סנפיר · קשקשת.
2. פרה: ✓✓ טהורה · חזיר: פרסה ✓, גרה ✗, לא טהור · גמל: פרסה ✗, גרה ✓, לא טהור (ויקרא יא, ד) · כבשה: ✓✓ טהורה.
3. ב. האבר שהדג שט בו
4. רק קשקשים שאפשר להוריד מהעור (ביד או בכלי) נחשבים קשקשת. אם הם מחוברים לעור ואי אפשר להפריד, הם לא נחשבים סימן.
5. גמל, שפן וארנבת: מעלים גרה ואין להם פרסה סדוקה. חזיר: פרסה סדוקה ואינו מעלה גרה.

כשרות · כיתות ה'-ו' · עבודה מקורית לתרגול · הדינים לפי המקור שצוין; כל קהילה נוהגת לפי פסיקת רבה